

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 11^η
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Πολιτικά, Θ 1.3-2.1, 1337a33-b11

Οι στόχοι της παιδείας

Φανερόν μὲν οὖν (ἐστίν)
ὅτι νομοθετητέον (ἐστί)
περὶ παιδείας
καὶ ταύτην ποιητέον
κοινήν,
τίς δ' ἔσται
ἡ παιδεία
καὶ πῶς χρῆ (τινά) παιδεύεσθαι,

δεῖ μὴ λανθάνειν.

Νῦν γὰρ ἀμφισβητεῖται
περὶ τῶν ἔργων.

Οὐ γὰρ ὑπολαμβάνουσι πάντες
δεῖν μανθάνειν τοὺς νέους τὰ τὰ
οὔτε πρὸς
ἀρετὴν
οὔτε πρὸς
τὸν βίον τὸν ἄριστον,
οὐδὲ φανερόν
πότερον πρέπει (μανθάνειν τοὺς νέους)
μᾶλλον πρὸς τὴν διάνοιαν

ἢ πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος·

ἔκ τε τῆς ἐμποδῶν παιδείας

ταραχώδης ἡ σκέψις

καὶ οὐδὲν δῆλον (ἐστί)
πότερον δεῖ
ἀσκεῖν τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον

Ἐγινε λοιπὸν φανερό
ὅτι πρέπει να ορίσουμε νόμους
για την παιδεία
και ὅτι πρέπει να την κάνουμε
να εἶναι ἴδια (για ὅλους),
ποιος ὁμως θα πρέπει να εἶναι ο χαρακτήρας
αυτῆς της παιδείας
και με ποιο τρόπο πρέπει αυτή να ασκείται,
(τα δύο αυτά ερωτήματα)
δεν πρέπει να διαφύγουν την προσοχή μας.

Γιατί σήμερα υπάρχουν διαφορετικές αντιλήψεις
ὡς προς το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

**Δεν ἔχουν, πράγματι, ὅλοι τη γνώμη
ὅτι πρέπει οἱ νέοι να μαθαίνουν τα ἴδια**

εἴτε προς την κατεύθυνση
της κατὰκτησης της αρετῆς
εἴτε προς την κατεύθυνση
του καλύτερου δυνατοῦ τρόπου ζωῆς,
οὔτε εἶναι φανερό
αν πρέπει η παιδεία να ἔχει στόχο της
περισσότερο την ἀσκηση και καλλιέργεια του νου
(=τον νου)

ἢ τη διαμόρφωση ηθικοῦ χαρακτήρα
(=τον ηθικό χαρακτήρα) ·

αν ξεκινήσουμε ἀπὸ την εκπαίδευση
που παρέχεται σήμερα,
η ἐρευνά μας θα βρεθεῖ ἀντιμέτωπη
με μεγάλη σύγχυση

και δεν εἶναι καθόλου φανερό
αν (η παιδεία) πρέπει
να προσφέρει αὐτά που εἶναι χρήσιμα για τη ζωή

ἢ τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετὴν
ἢ τὰ περιττά

(πάντα γὰρ ταῦτα
εἴληφε κριτάς τινας)·
οὐθέν ἐστιν ὁμολογούμενον
περί τε τῶν πρὸς ἀρετὴν
(καὶ γὰρ τὴν ἀρετὴν οὐ τὴν αὐτὴν
εὐθὺς πάντες τιμῶσιν,
ὥστ' εὐλόγως
διαφέρονται
καὶ πρὸς τὴν ἄσκησιν αὐτῆς).
οὐκ ἄδηλον μὲν οὖν
ὅτι τῶν χρησίμων
δεῖ διδάσκεσθαι
τὰ ἀναγκαῖα,
φανερὸν δὲ (ἐστίν)
ὅτι οὐ πάντα,

διηρημένων τῶν ἔργων
ἐλευθερίων τε

καὶ τῶν ἀνελευθερίων,

καὶ ὅτι τῶν τοιούτων
δεῖ μετέχειν
ὅσα τῶν χρησίμων **μὴ** ποιήσει
τὸν μετέχοντα
βάνουσον.

Δεῖ δὲ νομίζειν εἶναι
βάνουσον ἔργον τοῦτο
καὶ τέχνην ταύτην καὶ μάθησιν,
ὅσαι ἀπεργάζονται τὸ σῶμα
[ἢ τὴν ψυχὴν] ἢ τὴν διάνοιαν
τῶν ἐλευθέρων
ἄχρηστον πρὸς τὰς χρήσεις
καὶ τὰς πράξεις τὰς τῆς ἀρετῆς.

ἢ αὐτὰ που οδηγοῦν στην ἀρετὴ
ἢ αὐτὰ που ἀπλῶς προάγουν τὴ γνώση
(τὰ παραπανίσια)

(γιατί ὅλες αὐτές οἱ ἀπόψεις
ἔχουν βρεῖ κάποιους υποστηρικτές) ·
καὶ δεν υπάρχει καμιά ἀπολύτως συμφωνία
για τὸ ποιες σπουδές οδηγοῦν στην ἀρετὴ
(εξάλλου δεν ἔχουν ὅλοι τὴν ἴδια ιδέα
για τὴν ἀρετὴ που τιμοῦν·
επομένως, εἶναι φυσικὸ
να υποστηρίζουν διαφορετικὲς γνώμες
καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀσκήσή της).

Δεν υπάρχει ἀμφιβολία λοιπὸν
ὅτι ἀπὸ τὰ χρήσιμα πράγματα
(τὰ παιδιὰ) πρέπει νὰ μαθαίνουν
αὐτὰ που εἶναι **πρώτης πρακτικῆς ἀνάγκης·**
εἶναι, βέβαια, φανερό
πὺς ὅχι ὅλα

(πὺς δεν πρέπει νὰ τα μαθαίνουν ὅλα)
δεδομένου ὅτι οἱ ἀσχολίες διακρίνονται
σ' αὐτές που ταιριάζουν

σε ἐλεύθερους ἀνθρώπους
καὶ σ' αὐτές που δεν ταιριάζουν
σε ἐλεύθερους ἀνθρώπους,

καὶ ὅτι ἀπὸ τὰ χρήσιμα πράγματα
τὰ παιδιὰ πρέπει νὰ μαθαίνουν
ὅσα ἀπὸ τὰ χρήσιμα δε θα κάνουν
αὐτὸν που τα μαθαίνει
βάνουσο (: ἀγροῖκο, εὐτελὴ, τιποτένιο).

Καὶ πρέπει νὰ θεωροῦμε ὅτι εἶναι
τιποτένια αὐτὴ ἡ ἀσχολία
καὶ αὐτὴ ἡ τέχνη καὶ ἡ μάθησις
που κάνουν τὸ σῶμα
[ἢ τὴν ψυχὴ] ἢ τὸ μυαλό
τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων
ἄχρηστο για τὴν ἀσκήσις
καὶ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

νομοθετητέον < νόμος + τίθημι: νομοθεσία, νομοθέτημα, νομοθετημένος, νομοθέτης, νομοθετικός.

παιδείας, παιδεύεσθαι < **παιδεύω** < **παῖς** (θ. παιδ- + -εύω): απαίδευτος, απαίδευτος, διαπαιδαγώγηση, εκπαίδευση, εκπαιδευτήριο, εκπαιδευτής, εκπαιδευτικός, κολεγίο-παιδο, μοναχοπαιδί, ομορφόπαιδο, παιδαγώγηση, παιδαγωγικός, παιδαγωγός, παιδαριώδης, παιδεία, παίδεμα, παιδεμός, παίδευση, παιδευτικός, παιδί, παιδιάστικός, παιδικός, παιδικότητα, παιδιόθεν, παιδίσκη, παιδοκτόνος, παιδομάζωμα, παιδονόμος, παιδότοπος, παιδοχειρουργική, παίκτης, παιχνίδι, παλιμπαιδισμός, παλιόπαιδο, παραπαιδεία, στερνοπαιδί, ψυχοπαιδί.

ποιητέον < ποιέ-ω > ποιῶ: αντιποίηση, αργοποιείω, χειροποίητος, θεοποίητος, μεταποιητικός, περιποιητικός, ποίημα, ποίηση, ποιητής, ποιητικός, προσποιητός.

ἔσται < **εἶμι** (ρ. ἔσ-, μι- κατάληξη· με αφομοίωση > ἔμ-μι· με απλοποίηση και αντίκταση > εἶμι): εξουσιαστικός, εσθλός, ετυμολογία, ετυμολογικός, ἔτυμον, οντολογία, ὄντως, ουσία, ουσιαστικός, ουσιώδης, παρὸν, παροντικός, παρουσιαστικό, πεμπουσία.

χρῆ < **χρή**, ἡ (= ἀνάγκη, ἀκλιτο): ἀχρηστος, δύσχρηστος, εὐχρηστος, χρεία, χρειώδης, χρεόγραφο, χρεολύσιο, χρήστης, χρηστικός.

δεῖ: ἀδέητος, δέηση, δεητικός ενδεής, ἐνδεια.

λανθάνειν < **λανθάνω** (θ. ληθ-, λᾶθ-. Ο ενεστώτας προήλθε από: θ. λαθ- + πρόσφυμα ν πριν τον χαρακτήρα θ και αν μετά τον χαρακτήρα > λανθάνω. Ο μέλλοντες προήλθε από: θ. ληθ-σ-ω· με αποβολή του οδοντικού θ πριν από το σ > λήσω): ἀλάθητος, ἀλήθεια, ἀληθής, ἀληθινός, ἀληστος, ἐπιλήσμων, λάθος, λάθρα, λαθραίος, λαθρεμπόριο, λαθρέμπορος, λαθρεπιβάτης, λαθροθηρία, λαθροκυνηγός, λαθρομετανάστης, λήθαργος, λήθη, λησμονιά, λησμοσύνη.

ἀμφισβητεῖται < **ἀμφισβητέω-ῶ** (< ἀμφίς + θ. βη + προσφύματα τ και ε > ἀμφισβητέω-ῶ με αύξηση εσωτερική και εξωτερική: ἡμφεσβήτουν): ἀμφισβήτηση, ἀμφισβητήσιμος, ἀμφισβητίας, ἀναμφισβήτητα, ἀναμφισβητήτως.

ὑπολαμβάνουσι, εἴληφε < **ὑπὸ** + **λαμβάνω** (θ. σλαβ-, σληβ-, λαβ- + πρόσφυμα ν πριν από τον χαρακτήρα β και αν μετά τον χαρακτήρα > λα-ν-β-άν -ω· με τροπή του ἑνρινου σε μ πριν από το χελικό β > λαμβάνω. θ. ληβ-σ-ομαι > λήψομαι. Ο παραινέμενος προέκυψε από: σε-σλα-φα > σε-σλη-φα· με αφομοίωση > σε-λλη-

φα· με απλοποίηση > σε-λη-φα· με αποβολή του **σ** > ἔ-λη-φα· με αντέκταση > εἴληφα): ακατάληπτος, αμεροληψία, αμφιλαφής, ανεπανάληπτος, αντιλαβή, αντιληπτός, αντίληψη, απολαβή, ασύλληπτος, δικολάβος, εικονολήπτης, επανάληψη, επιληψία, εργολάβος, εύληπτος, ευυπόληπτος, ηχολήπτης, ηχοληψία, θρησκόληπτος, θρησκοληψία, κατάληψη, λαβή, λάφυρα, λήμμα, λήπτης, λήψη, μεροληψία, μετάληψη, παραλαβή, παραλήπτης, περιληπτικός, περίληψη, προκατάληψη, προληπτικός, πρόσληψη, συλλαβή, σύλληψη, υπόληψη, υπολήψιμος, χειρολαβή.

μανθάνειν, μάθησιν < μανθάνω (θ. μαθ- + πρόσφυμα **ν** πριν από τον χαρακτήρα **θ** + πρόσφυμα **αν** μετά τον χαρακτήρα > μανθ -άν -ω· ο μέλλοντας προκύπτει από: θ. μαθ- + πρόσφυμα **ε** > μαθ-έ-σμαι· με έκταση του **ε** σε **η** > μαθήσομαι): αμαθής, άμαθος, αυτόματος, κάλομαθημένος, μάθημα, μαθηματικός, μάθηση, μαθησιακός, μαθητεία, μαθητεύω, μαθητής, μαθητικός, οψιμαθής.

νέους < νέος: νεανίας, νεανικός, νεανίσκος, νεαρός, νεογέννητος, νεογνό, νεόδμητος, νεοελληνικός, νεόκοπος, νεολαία, νεόνυμφος, νεόπλουτος, νεοσσός, νεοσύλλεκτος, νεοσύστατος, νεότατος, νεότερος, νεότητα, νερό (< νηρός < νεαρός = φρέσκος, νωπός: νεαρὸν ὕδωρ > νερό, ουσιαστικοποιήθηκε ο επιθετικός προσδιορισμός και υπερίσχυσε έναντι του ουσιαστικού στην καθημερινή ομιλία), νιότη.

διάνοιαν < διὰ + νοῦς: ανοησία, ανόητος, διανόηση, διανοητικός, διάνοια, διχόνοια, δυσνόητος, έννοια, εννοιολογικός, επινόηση, επινοητικός, εύνοια, ευνοϊκός, κατανόηση, μετάνοια, νοερός, νόημα, νοηματικός, νόηση, νοητικός, νοητός, νουθεσία, νουνεχής, ομόνοια, παράνοηση, παράνοια, παρανοϊκός, προνοητικός, πρόνοια, συνεννόηση, υπόνοια, υπονοούμενο.

πρέπει < πρέπω: απρέπεια, απρεπής, άπρεπος, διαπρεπής, ευπρεπής, μεγαλοπρεπής, πρέπον, πρεπόντως, πρεπώδης.

άσκεῖν < άσκέω-ῶ (θ. άσκ- + προσφύματα **ι** και **ε** > άσκέω· με αποβολή του **ι** > άσκέω· με συναίρεση > άσκιῶ): ανάσκητος, άσκημα, άσκηση, ασκηταριό, ασκητήριο, ασκητής, ασκητικός, ενάσκηση, εξάσκηση, ξιφασκία, σωμασκία.

χρήσιμα, χρήσεις, ἄχρηστον < χρήομαι -ῶμαι: αχρησιμοποίητος, άχρηστος, δύσχρηστος, εύχρηστος, ιδιοχρησία, χρήμα, χρηματικός, χρήση, χρησιμοθήρας, χρησιμοποίηση, χρήσιμος, χρησιμότητα, χρησμός, χρήστης, χρηστικός, χρηστός.

τείνοντα < τείνω (θ. τεν- + πρόσφυμα **ι** > τενῶ· με αφομοίωση > τέννω· με απλοποίηση > τένω· με αναπληρωματική έκταση > τείνω. θ. ταν-, τᾶ και με ποιοτική μεταβολή στο θέμα τεν- > το-. Ο άόριστος σχηματίστηκε από: ἔ - τεν- σ- α· με αφομοίωση > ἔτεννα· με απλοποίηση > ἔτενα· με αντέκταση > ἔτεινα): ανάταση, αντέκταση,

ατενής, ατενώς, ατονία, άτονος, βαρύτονος, διάταση, έκταση, ένταση, εντατικός, έντονος, επέκταση, επεκτατικός, επίταση, επιτατικός, ισότονος, μονοτονία, μονότονος, οξύτονος, παράταση, παρατεταμένος, παράτονος, παροξύτονος, προέκταση, προπαροξύτονος, πρόταση, προτασιακός, ταινία, τάση, τένοντας, τέτανος, τονικός, τονικότητα, τονισμός, τόνος, υπέρταση, υπερτασικός, υπόταση, υποτασικός, υποτείνουσα.

όμολογούμενον <όμολογέομαι-οὔμαι<όμόλογος<όμοῦ + λέγω: εξομολόγος, ομολόγημα, ομολογητής, ομολογία, ομολογιακός, ομολογιούχος, ομόλογος, ομολογουμένως.

τιμῶσιν<τιμάω -ῶ<τιμή (θ. τιμᾶ- + πρόσφυμα j + κατάληξη-ω> τιμάjω> τιμάω>τιμῶ): ανεικτίμητος, ανέντιμος, αντίτιμο, αποτίμηση, ατίμητος, ατιμία, άτιμος, ατιμωρησία, ατιμώρητος, ατιμωτικός, διατίμηση, εκτίμηση, εκτιμητής, έντιμος, εντιμότητα, επιτιμητικός, επίτιμος, πολυτίμητος, πρόστιμο, προτίμηση, τιμαλφή (τα), τιμάριθμος, τιμή, τίμημα, τιμημένος, τίμηση, τιμητής, τιμητικός, τίμιος, έντιμος, τιμοκατάλογος, τιμοκρατία, τιμολόγιο, τιμωρία, υποτίμηση, υποτιμητικός.

διαφέρονται<διῶ + φέρω (θ. φέρ-, φορ-, φαρ-, φωρ-, φρ-, οί-, ένει-): αμφορέας, αντιπροσφορά, διαφορά, διαφορετικός, διαφορικό, διάφορος, διένεξη, διηνεικής, εισφορά, εκφορά, πολύφερνος, πρόσφορο, προφορικός, συμπεριφορά, σύμφορος, φάρετρα, φερέγγυος, φερνή, φερτός, φερώνυμος, φορά, φόρος, φωριαμός.

διδάσκεσθαι< διδάσκω (θ. δα-, δακ- + πρόσφυμα σκ- + ενεστωτικός αναδιπλασιασμός δι + κατάληξη -ω >δι-δά-σκ-ω): αδίδακτος, δίδαγμα, διδακτήριο, διδακτισμός, διδακτός, δίδακτρα, διδασκαλείο, διδασκαλία, διδάσκαλος, διδαχή, διδάχος.

διηρημένων<διῶ + αἰρέω-ῶ (ρ. Φαρ- + πρόσφυμα j· με επένθεση>Φαιρ-· με δάσυνση >αἰρ-· με πρόσληψη του προσφύματος ε <αἰρ-έ·με κατάληξη ω και συναίρεση >αἰρέω-ῶ. ρ. Φελ- καιΦαλ-· με συλλαβική αύξηση ο άόριστοςβ': έΦελ-ον>·με αποβολή του F >έλλον·με συναίρεση> εἶλον·η δασεία προέκυψε από αναλογία προς τον ενεστώτα): αιρετικός, αιρετός, αναίρεση, αναιρετικός, αναφαίρετος, αρχαιρεσίες, αφαιρετικός, αφηρημάδα, αφηρημένος, διαίρεση, διαιρετέος, διαιρέτης, εξαιρετικός, προαίρεση.

έλευθερίων, άνελευθερίων, έλευθέρων<ελεύσομαι (μέλλ. του έρχομαι): διέλευση, ελευθερία, ελευθέριος, ελευθεριότητα, ελευθεροστομία, ελευθεροτυπία, ελευθέρωση, ελευθερωτής, Ελευσίνα, παρέλευση, προσέλευση, συνέλευση.

μετέχειν<μετά + ἔχω (θ. σεχ-, σχ-, σχ + πρόσφυμα ε >σχε-, >σχη-, έχ-): αμέτοχος, ανακωχή, ανεικτικός, ανοχή, άσχημος, έξη, εξοχικός, έξοχος, κληρουχία, κλη-

ρούχος, μέθεξη, μετοχή, μετοχικός, μέτοχος, περιοχή, ραβδούχος, σκηπτούχος, σχεδόν, σχέση, σχήμα, σχηματικός, σχολείο, σχολή, σχόλη.

νομίζειν < νομίζω < νόμος < νέμω (θ. νομίδ- + πρόσφυμα **j** + κατάληξη -ω > νομίδjω > νομίζω): νόμισμα, νομισματικός, νομισματοκοπείο, νομισματοκόπτης, νόμος.

ἀπεργάζονται, (ρ. Φεργ-, θ. εργάδ- + πρόσφυμα **j** + κατάληξη -ομαι > ἐργάδjομαι > ἐργάζομαι. Ο παρατατικός προέκυψε από το θέμα Φεργ- με χρονική αύξηση > ἐ-Φεργαζ- όμην·με αποβολή του F > ἐεργαζόμην·με συναίρεση > εἰεργαζόμην): αεργία, αεργος, ακατέργαστος, ανενεργός, ανεργία, άνεργος, απεργία, απεργός, δημιούργημα, δημιουργός, διεργασία, ενέργεια, επεξεργασία, εργαλείο, εργασία, εργάσιμος, εργασιοθεραπεία, εργασιομανής, εργαστήριο, εργάτης, εργατικός, εργατικότητα, εργατοπατέρας, εργατοϋπάλληλος, εργατοώρα, έργο, εργοδηγός, εργολαβικός, εργολάβος, εργολήπτης, εργόχειρο, εργώδης, κακούργημα, κακούργος, καλλιέργεια, κατεργασμένος, κωλυσιεργία, μεταλλουργία, μεταξουργία, μουσουργός, ξυλουργός, όργανο, όργιο, πανούργος, πάρεργο, περιέργεια, περιεργος, προεργασία, ραδιενεργός, ραδιούργος, στιχουργός, συνεργατικός, συνεργός, υφαντουργία, χειρουργός.